

บทที่ 2

ภูมิหลังวรรณกรรม

วรรณกรรมอาหรับนับเป็นการศึกษาวรรณคดีแห่งโลกตะวันออกที่น่าสนใจอีกแขนงหนึ่ง โดยเฉพาะการศึกษานวนิยายของผู้ประพันธ์ชาวอียิปต์ที่ได้รับรางวัลโนเบลเมื่อปี ค.ศ. 1988 นะฎิบ มะห์ฟูซ นักเขียนนวนิยายอาหรับผู้มีชื่อเสียงจากการสร้างสรรค์นวนิยายที่แสดงออกถึงความ เป็นชนชาติอาหรับผู้มีถิ่นกำเนิดที่ประเทศอียิปต์ มะห์ฟูซเป็นนักประพันธ์ผู้หนึ่งที่ทำให้ นวนิยายอาหรับเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกด้วยลีลาการใช้ภาษาที่มีรูปแบบเฉพาะตามขนบของวรรณคดี อาหรับผสมผสานกับการประพันธ์นวนิยายของโลกตะวันตก การวิพากษ์วิจารณ์และนำเสนอ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศอียิปต์ยุคอาณานิคมจนมาถึงยุคการปกครองสมัย สาธารณรัฐ กล่าวได้ว่านวนิยายของมะห์ฟูซเป็นนวนิยายอาหรับสมัยใหม่และมีลักษณะร่วมสมัย จนเป็นที่ประจักษ์ในหมู่อ่านในประเทศและผู้อ่านทั่วโลกแล้วว่า นะฎิบ มะห์ฟูซคือผู้เปิดประตู แห่งโลกอาหรับให้ผู้อ่านทุกคนได้เข้าไปสัมผัสและเรียนรู้ความเป็นชนชาติอียิปต์ผ่านนวนิยายที่ มากไปด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจยิ่ง

2.1 พัฒนาการของวรรณกรรมอาหรับ¹

เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมอาหรับกล่าวได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับการมาถึงของ อิสลามเมื่อประมาณ 14 ศตวรรษที่ผ่านมา ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงของความรุ่งเรืองที่เรียกกัน ว่ายุคทองของภาษาอาหรับ ณ เวลานั้นโลกอาหรับเจริญรุ่งเรืองทางด้านภาษาที่ถือว่ามี ความไพเราะ สละสลวย และงดงามทางความหมาย ซึ่งปรากฏในรูปแบบของฉันทลักษณ์ บรรดากวีที่มีชื่อเสียงเกิดขึ้นมากมาย คัมภีร์อัล-กุรอานที่ได้รับการประทานมาจากพระเจ้าผ่านการวิวรรณ์ ของศาสดามุฮัมมัดถือได้ว่าเป็นฉันทลักษณ์ภาษาอาหรับที่มีความงดงามทางภาษาที่สุด ภาษาอาหรับจึงถือกำเนิดขึ้นในดินแดนตะวันออกกลางที่เรียกกันว่าซาอุดีอะระเบียในปัจจุบัน อัล-กุรอานถือเป็นฉันทลักษณ์ขนาดยาวที่เป็นธรรมนูญของการปกครองและเป็นเรื่องเล่าทาง

¹ หัวข้อข้างต้นผู้วิจัยเรียบเรียงจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

Rasheed el-Enany, *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning* (New York : Routledge, 1993)

Mohamed Salmawy, *Naguib Mahfouz at Sidi Gaber: Reflections of a Nobel Laureate 1994 – 2001*(Cairo: The American University, 2001)

ประวัติศาสตร์ เป็นคดีคำสอนที่สมบูรณ์มากที่สุด ด้วยเหตุนี้เองอัล-กุรอานจึงถือเป็นแม่บทแห่งวรรณกรรมอาหรับในทุกยุคสมัย² จากนั้นเป็นต้นมา การใช้ภาษาอาหรับเริ่มแพร่หลายไปในดินแดนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเปอร์เซีย อิรัก อินเดีย ตุรกี อียิปต์ เลบานอน ลิเบีย ตลอดจนจนประเทศแถบทวีปอัฟริกาบางส่วนและเอเชียกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมอาหรับ บางประเทศใช้ภาษาอาหรับเป็นภาษาในการประพันธ์โดยตรงหรือมีการผสมผสานระหว่างภาษาถิ่นของประเทศนั้นๆ ด้วย

หากนับกันโดยแท้จริงแล้ว ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 4 – 7 นับว่าเป็นยุคกลางอันรุ่งเรืองของบทกวี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนในวรรณกรรมอาหรับ มีการใช้ภาษาและวรรณศิลป์ที่สมบูรณ์ บทกวีที่กล่าวถึงมากที่สุดในยุคนั้นได้แก่ กะซีดะฮ์ (Qasida) ฉันท์ลักษณะรูปแบบหนึ่งที่คล้ายคลึงกับโคลงสี่สุภาพของกวีนิพนธ์ไทย มีสัมผัสนอกและสัมผัสใน อีกทั้งมีความงดงามทางภาษาและความหมาย เนื้อหาส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องราวเร่ร่อน และลำน่านที่มีความเกี่ยวเนื่องกับคัมภีร์อัล-กุรอาน นักกวีที่นิยมใช้รูปแบบกวีนิพนธ์ดังกล่าวได้แก่ มุฮัลลา กอตหะมาซะฮ์ มุฟฏูญะลียะฮ์ และคิตาบ อัลอัมฆานี เป็นต้น

ในยุคของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ (750 – 1258) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของคะลีฟะฮ์ ฮิชาม อิบนิ อับดุลมาลิก (Caliph Hisham ibn Abd al-Malik) ผู้สนับสนุนการแปลวิทยาการต่างๆ ซึ่งแปลจากภาษากรีก เปอร์เซีย ซีเรีย บาลี และสันสกฤตสู่ภาษาอาหรับ อาทิเช่น จดหมายโต้ตอบระหว่างนักปราชญ์อริสโตเติลกับจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์มหาราช นับเป็นวรรณกรรมชิ้นหนึ่งที่สำคัญแปลโดย ซัลม อบูลอัลอะฮ์ลา (Salm Abu al-Ala) ผลงานแปลนิทานอีสปซึ่งแปลมาจากนิทานชื่อ *Panchatantra* แปลโดยอับดุลลอฮ์ อิบนิ อัลมุกัฟฟะฮ์ (Abdullah ibn al-Muquaffa) เป็นต้น ทำให้ยุคนี้เป็นยุคทองทางวิชาการรวมทั้งมีการศึกษาและสร้างสรรค์วรรณกรรมมากที่สุดยุคหนึ่ง นับจากนั้นเป็นต้นมากรุงแบกแดดกลายเป็นศูนย์กลางทางวิชาการ มีการจัดตั้งสำนักกวีขึ้นเพื่อรองรับการศึกษาวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ สำนักของท่านอบู นูวาส ณ ช่วงเวลานั้นเองมีการพัฒนารูปแบบของลำน่าน บทกวี โคลงรูปแบบต่างๆ ของพวกกุศูฟียะฮ์มาสู่วรรณกรรมที่มีรูปแบบกวีนิพนธ์มากยิ่งขึ้น นักกวีที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นได้แก่ ฮัตตารียะฮ์ มุตตะนับบี อบู อัลอลลา อัลมะฮ์รียะฮ์ และบทกวีของพวกกุศูฟียะฮ์ อุมมัยร์ อิบนิ อัลฟะรีด (1181 – 1235)

²Elsayed M.H. Omran.1988.*Al-Serat: Islam, the Qur'an and the Arabic Literature* (vol.15, no.1) [online]. Available from: [Http://www.al-islam.org/al-serat/Arabic_.htm](http://www.al-islam.org/al-serat/Arabic_.htm)[2006. April 10]

กวีนิพนธ์อาหรับที่เขียนขึ้นโดยนักกวีชาวเปอร์เซียและชาวอินเดียที่มีชื่อเสียงและเป็นแรงบันดาลใจให้แก่กะฎิบ มะห์ฟูซก็มีด้วยกันหลายท่าน อาทิ มัษนะวี ของ ญะมาลุดดีน อัรรูมี ดิวาน ฮาฟิซ ของฮาฟิซ ม้านุก อัจญัยร์ ของ อัจญ์ญาร์ รุบัยยาด ของ อุมม์ร คัยยาม เป็นต้น³

วรรณกรรมเหล่านี้เข้ามามีอิทธิพลในกลุ่มประเทศผู้ใช้ภาษาอาหรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอียิปต์ซึ่งถือเป็นชาติที่ใช้ภาษาอาหรับที่ใหญ่ที่สุด ช่วงเวลาที่รุ่งโรจน์ที่สุดของแวดวงวรรณกรรมอาหรับอยู่ในช่วงของการปกครองของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ (ค.ศ. 750 – 1258) วรรณกรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏในกลุ่มประเทศอาหรับเป็นเรื่องเล่า หรือ มุขปาฐะ บ้างก็เป็นนิทาน บ้างก็เป็นเรื่องราวของการผจญภัย เรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวของชนชั้นสูงหรือนักปราชญ์ที่มีบทบาทในสังคมในแต่ละยุคสมัย เรื่องราวที่เกี่ยวกับคติสอนใจ อาทิ *Aladin Ali Baba Sinbad* และ วรรณกรรมเรื่อง *A Thousand and One Nights* ซึ่งถือว่าเป็นนิทานขนาดยาวโดยมีการเล่าเรื่องที่มีสีสันและสามารถนำกลับมาเล่าใหม่เป็นนวนิยายอีกนับพันเรื่อง วรรณกรรมเรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่งแต่นับเป็นที่น่าสนใจเพราะเป็นแม่แบบทางวรรณกรรมที่นักประพันธ์ทั่วโลกนิยมนำมาเป็นแบบอย่างแก่งานของตนเองมากมาย⁴

ต่อมาในยุคคริสต์วรรษที่ 18 – 19 เป็นยุคที่เชื่อมต่อระหว่างวรรณกรรมตามขนบนิยมและนวนิยายยุคใหม่ของวรรณกรรมอาหรับซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการแปลผลงานของตะวันตกสู่ภาษาอาหรับและเป็นยุคที่เกิดนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของประเทศซีเรีย เลบานอน และประเทศอียิปต์ต่างก็ได้สร้างสรรค์นวนิยายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากนวนิยายคลาสสิกที่เรียกในภาษาอาหรับว่ามะกอมาฮ์ (Maqama) อาทิเช่น *The Hadith of Issa ibn Hisham* ของ อัลมุวัยลียี (al-Muwaylihi) เรื่องราวที่เกี่ยวกับวิกฤตทางสังคมอียิปต์ในยุคของราชวงศ์อัสมาอิลียะฮ์ ผลงานเรื่องนี้นับเป็นก้าวแรกของการพัฒนาการนวนิยายอาหรับยุคใหม่และเป็นกระแสด้านเขียนของนักประพันธ์ท่านอื่นๆ ตามมาเช่น จอร์จี ซัยดาน (Georgy Zeidan) นักประพันธ์คริสเตียนชาวเลบานอน ซัยดานลี้ภัยเข้ามาพำนัก ณ ประเทศอียิปต์ในปี 1860 และเริ่มตีพิมพ์นวนิยายเป็นตอนๆ ในหนังสือพิมพ์ *al-Hilal* อย่างต่อเนื่องและได้รับความนิยมอย่างสูงในประเทศอียิปต์

³The Columbia Electronic Encyclopedia.2006. *Arabic Literature* (6th ed) [online].

Available from: <http://www.infopeace.com/ce6/ent/A0804478.html> [2006.May 4]

⁴ Wikipedia. 2006. *Arabic Literature* [online]. Available from:

http://en.wikipedia.org/wiki/Arabic_literature [2006. March 28]

นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงอีก 2 ท่านในยุคนี้ได้แก่ คะลิล ญิบราน (Khalil Gibran) และมิคาอิล นะอิมะฮ์ (Mikhail Na'ima)

ต่อมานวนิยายเรื่อง *Zaynab* ของมุฮัมหมัด หุซัยน์ ฮัยคัล (Muhammad Husayn Haykal) ได้รับการตีพิมพ์และเป็นที่ยอมรับของผู้อ่านเมื่อปีค.ศ.1911 ฮัยคัลได้นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชนบท นวนิยายเรื่องนี้ถือเป็นนวนิยายอาหรับสมัยใหม่ที่แท้จริง นอกจากนี้นวนิยายของฮัยคัลแล้ว ยังมีนวนิยายเรื่อง *Adraa Denshawi* ของมุฮัมหมัด ฏอฮิร หักกี (Muhammad Tahir Haqqi) ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่านในยุคนี้⁵

วรรณกรรมอาหรับเริ่มต้นและพัฒนาจากคัมภีร์อัล-กุรอานมาสู่การนำรูปแบบของกวีนิพนธ์ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อของผู้คนในแต่ละยุคสมัย รูปแบบของนวนิยายอาหรับเริ่มต้นขึ้นในช่วงสมัยราชวงศ์อับบาซียะฮ์ กล่าวคือ มีการนำบทวรรณกรรมของชาติอื่นๆ มาแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาอาหรับ *A Thousand and One Nights* เป็นต้นแบบของการสร้างสรรค์นวนิยายอาหรับยุคใหม่และเป็นแบบอย่างในการเล่าเรื่องตามแบบวรรณกรรมอาหรับ นะญิบ มะห์ฟูซเป็นนักประพันธ์อีกผู้หนึ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมเรื่องนี้

2.2 นะญิบ มะห์ฟูซกับนวนิยายวิพากษ์การเมืองและสังคมอียิปต์

รูปแบบของนวนิยายอาหรับเปลี่ยนแปลงไปให้เรื่องราวมีความทันสมัยทันเหตุการณ์มากยิ่งขึ้น เมื่อนักประพันธ์ชาวอียิปต์ผู้มีชื่อเสียง นะญิบ มะห์ฟูซ ได้เปลี่ยนสถานที่ในนวนิยายจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง โดยที่เขาเลือกย่านชานกรุงไคโร เมืองหลวงของประเทศอียิปต์เป็นหลักในการเล่าเรื่อง มะห์ฟูซให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง วิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่อาศัย และประเด็นเรื่องความเป็นชนชาติอียิปต์ที่ถูกแทรกแซงโดยวัฒนธรรมตะวันตก การเข้ามาของเจ้าอาณานิคมที่ทำให้ประชาชนในเมืองหลวงส่วนหนึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และจารีตดั้งเดิมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามแบบอย่างของตะวันตก มะห์ฟูซยังนำเสนอประเด็นทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อประชาชนโดยใช้ประสบการณ์ในวัยเยาว์เป็นส่วนประกอบของเรื่องเล่าเช่นในงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ (Autobiography) ของเขา อาทิ

⁵Wikipedia. 2006. *Modern Arabic Novels* [online]. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Arabic_literature [2006. March 28]

Fountain and Tomb Mirror The Children of Gelebewi ซึ่งได้สะท้อนภาพในวัยเยาว์และชีวิตในวัยหนุ่มของเขาต่อสำนักทางการเมืองและสังคมได้ชัดเจนที่สุด ส่วนในนวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* มะห์ฟูซก็ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าวไว้ในตัวละครหลักของเรื่อง เช่น ฟะฮีม (Fahmy) และ คะมัลหนึ่งในครอบครัวอับดุลญะวาด

มะห์ฟูซสร้างสรรคผลงานวรรณกรรมจนเป็นที่รู้จักหลายต่อหลายเล่ม เขาเริ่มทำงานเขียนในปี ค.ศ. 1938 มะห์ฟูซได้ตีพิมพ์เรื่องสั้นชื่อ *Ham al – Junun (Whispers of Madness)* ซึ่งเป็นผลงานรวมเรื่องสั้นชุดแรกของเขา ต่อมาไม่นาน ต่อมาไม่นานเขาก็หันมาให้ความสนใจกับนวนิยายแนวสังคมนิยม (Realism) ที่ได้รับความนิยมในทวีปยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประพันธ์ชาวยุโรปที่เป็นแบบอย่างให้กับงานเขียนของเขา อาทิ ออนอว์ เดอ บัลซัค (Honoré de Balzac) เอมีล โซลา (Emile Zola) และ โทมัส มันน์ (Thomas Mann) และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์โลกครั้งที่สองเริ่มต้นขึ้น และมีผลกระทบต่อประเทศอียิปต์และวิถีชีวิตของประชาชนชาวอียิปต์และประชาชาติทั่วโลก มะห์ฟูซสนใจประเด็นทางการเมืองและวิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นระหว่างสงคราม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมเมืองโดยเฉพาะในประเทศโลกที่สามอย่างเช่นอียิปต์ซึ่งผู้ประพันธ์ได้สะท้อนในงานเขียนแนวสังคมนิยมของเขาหลายเล่มด้วยกัน เช่น นวนิยายเรื่อง *Midaq Alley* เรื่อง *Sugar Street* และในนวนิยายชุด *The Cairo Trilogy*

นวนิยายเรื่อง *Midaq Alley* ได้สะท้อนภาพของการกดขี่ของจักรวรรดินิยมอังกฤษที่ครอบงำประเทศ ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครหญิงชื่อ หะมีดะฮ์ (Hamida) ขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการครอบงำของจักรวรรดินิยม หะมีดะฮ์เป็นหญิงบริการที่ออกมาต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพให้กับชนชาติของตนเอง และเป็นตัวละครแบบโศกนาฏกรรมหญิง (Tragic Heroine) ตัวแรกที่มะห์ฟูซนำเสนอในนวนิยายเป็นครั้งแรกด้วยการยกย่องให้เกียรติความกล้าหาญของสตรีในฐานะตัวแทนของผู้ต่อสู้เพื่ออิสรภาพ

มะห์ฟูซประพันธ์นวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* เมื่อปี ค.ศ. 1946 และเสร็จสิ้นในปี ค.ศ. 1952 ผู้ประพันธ์ใช้เวลาในการสร้างสรรค์งานนานถึง 6 ปี นวนิยายชิ้นนี้นับว่าเป็นนวนิยายที่บอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวที่มีวิถีชีวิตในสังคมชานเมือง และมีการใช้โครงสร้างการเล่าเรื่องขนาด

ใหญ่ โดยเล่าเรื่องตามลำดับเวลา หรือที่เรียกว่า "Egyptian's Saga narrative"⁶ แต่ผู้ประพันธ์ก็ประสบปัญหาเรื่องการจัดพิมพ์เพราะเนื้อหาที่ค่อนข้างยาวและมีปริมาณมากทำให้ผู้จัดพิมพ์ไม่สามารถตีพิมพ์งานได้ จนกระทั่งในปีค.ศ. 1956 มะห์ฟูซได้ตัดสินใจที่จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ภาค จึงได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาอาหรับในปีเดียวกันนั้น โดยใช้ชื่อว่า *Bayn al-Qasrayn* (*Palace Walk*) และในปี ค.ศ. 1957 นวนิยายภาคที่ 2 และ 3 ก็ได้รับการตีพิมพ์ตามลำดับ คือ *Qasr al-Shawq* (*Palace Desire*), *al-Sukkariyyah* (*Sugar Street*) นวนิยายทั้ง 3 ภาคนี้สะท้อนมุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งสงคราม และการแสวงหาอิสรภาพของประชาชน นวนิยายชุดนี้นับเป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันได้แก่ การสะท้อนภาพการครอบงำของจักรวรรดินิยม การล่มสลายของระบบราชวงศ์ และความรู้สึกล้มเหลวของอุดมคติทางการเมืองของผู้ประพันธ์และประชาชนในชาติเมื่อพรรคการเมืองที่เขาชื่นชอบคือ พรรคชาตินิยมวาฟด์ (Wafdist) ได้ยอมรับการจัดตั้งรัฐบาลภายใต้การควบคุมของอังกฤษ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากที่นวนิยายชุดนี้ได้รับการตีพิมพ์ไม่นานนักเขียนในประเทศอียิปต์ก็ได้นำนวนิยายชุดนี้มาเป็นต้นแบบของพวกเขา และนวนิยายการเล่าเรื่องขนาดยาวก็มีการตีพิมพ์อย่างมากมายในช่วงเวลานั้น

ผู้วิจัยจึงพอสรุปโดยสังเขปได้ว่า พัฒนาการของนวนิยายอาหรับนั้นมีมาอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่นวนิยายที่สะท้อนภาพวิถีสังคมชนบท จนกระทั่งได้เปลี่ยนจากจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง นวนิยายที่สะท้อนความรุ่งเรืองเรื่องของอียิปต์โบราณ จนกระทั่งนวนิยายที่นำเสนอภาพของสังคมในยุคปัจจุบันที่นำเสนอประเด็นเรื่องความเป็นชาติ อัตลักษณ์ของกลุ่มคนและการแสวงหาสันติภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว นะฎิบ มะห์ฟูซเป็นผู้ประพันธ์ชาวอียิปต์คนหนึ่งที่น่าสนใจประเด็นดังกล่าวได้อย่างประณีตและเป็นที่ประจักษ์ชัดในปี ค.ศ. 1988 สำหรับรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรมของนักประพันธ์ชาวอียิปต์ผู้นี้

นะฎิบ มะห์ฟูซ เกิดเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 1911 ในเขตย่านญะมาลียะฮ์ซึ่งเป็นหนึ่งในย่านเมืองเก่าของกรุงไคโร ประเทศอียิปต์ พบว่าช่วงเวลาในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์มีความสำคัญต่อการศึกษาวិเคราะห์นวนิยายของเขาเป็นอย่างมากอีกทั้งยังสามารถนำเสนอประเด็นให้ผู้ที่สนใจนำไปศึกษาวิเคราะห์ในโอกาสต่อไปได้ นั่นคือประสบการณ์ในวัยเยาว์โดยเฉพาะช่วงเวลาที่มะห์ฟูซอาศัยอยู่ที่ย่านญะมาลียะฮ์ (Gamaliyya) ตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 10 ปีก่อนที่เขาจะย้ายไปยังย่าน

⁶ Egyptian's Saga narrative ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบของนวนิยาย Saga Novel ซึ่งเป็นนวนิยายที่มักกล่าวถึงเรื่องราวของวีรบุรุษ เรื่องราวของตัวละครหลักในครอบครัวขนาดใหญ่ เป็นต้น

อับบาซียะฮ์ (Abbasiyya) ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ที่เป็นถิ่นกำเนิดแรกนั้นปรากฏอยู่ในนวนิยายของผู้ประพันธ์หลายเรื่องด้วยกัน อาทิ นวนิยายเชิงอัตชีวประวัติเรื่อง *Mirror, Fountain and Tomb* ซึ่งนวนิยายสองเรื่องนี้จะปรากฏเรื่องราวชีวิตในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์ในย่านญะมาลียะฮ์แทบจะตลอดทั้งเรื่อง ส่วนนวนิยายที่ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์นั้นได้แก่นวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* และนวนิยายเรื่อง *The Day the Leader Was Killed* ก็สะท้อนภาพชีวิตในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์เช่นกันแต่ไม่ชัดเจนเท่ากับสองเรื่องแรก อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายและผู้ประพันธ์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้สรุปเรื่องราวในช่วงวัยเยาว์ ประกอบด้วยภูมิหลังของครอบครัวผู้ประพันธ์ ภูมิลำเนาและสถานที่ที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ ตลอดจนเรื่องการศึกษาที่มีอิทธิพลต่องานเขียน และแนวคิดเรื่องการเมืองและสังคมของผู้ประพันธ์

เมื่อมะห์ฟูซอยู่ที่เขตอับบาซียะฮ์ ผู้ประพันธ์ได้กล่าวว่าตนเองยังคงระลึกถึงช่วงชีวิตในวัยเยาว์ที่ย่านญะมาลียะฮ์ที่ฝังลึกในความทรงจำของเขามาตลอด นวนิยายในช่วงต้นๆ ของเขาจึงปรากฏภาพของญะมาลียะฮ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของนวนิยายแทบทุกเรื่อง⁷ มะห์ฟูซได้บรรยายถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนในช่วงเวลานั้นเกี่ยวกับ ‘ฮาเราะฮ์’ (Hara หรือ Harah) หมายถึงสภาพชุมชนที่มีรูปแบบการตั้งชุมชนแบบเก่าของชาวตะวันออกกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอียิปต์ แต่ละ ‘ฮาเราะฮ์’ จะตั้งอยู่หลังถนนสายหลักหรือถนนสายรองโดยมีถนนหรือตรอกซอกซอยเป็นเส้นทางสัญจรที่เข้าไปสู่ตีกรามบ้านช่องหรือเชื่อมต่อไปสู่ชุมชนอื่นๆ ทางเข้าจะสร้างซุ้มที่มีเพดานโค้งตามรูปแบบสถาปัตยกรรมที่นิยมกันในดินแดนอิสลามที่เรียกว่า ‘Saracenic Curve’ ซึ่งมีความงดงามแตกต่างกันไปในแต่ละฮาเราะฮ์ ครั้งหนึ่งในอดีตซุ้มโค้งอาจเคยเป็นประตูบอกเขตเมืองในบางฮาเราะฮ์ ฮาเราะฮ์ในอดีตประกอบขึ้นด้วยแพลตฟอร์มที่อยู่อาศัยของชนระดับล่างที่อยู่อาศัยของชนชั้นกลาง คลุหาสต์ที่แวดล้อมไปด้วยสวนสวยของคหบดี ร้านรวงประเภทต่างๆ ร้านกาแฟ มัสญิด (สุเหร่า) และสุสาน หรือกะราฟะฮ์ (Qarafa) ในภาษาอาหรับ ความทรงจำในวัยเด็กของผู้ประพันธ์ยังครอบคลุมถึง ‘ซะบิลล์’ (sabil) อ่างน้ำพุโบราณ ‘ตะกียะฮ์’ (Takiyya) สำนักปฏิบัติธรรมของพวกคูฟียะ และบรรดานักเลงคู่มือถิ่นหรือย่านที่เรียกว่า ‘ฟุตวะฮ์’ (futuwwa) พร้อมด้วยพลพรรคที่มักจะชุมนุมกันอยู่ตามซุ้มโค้ง ตามร้านกาแฟและทางแยก ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้ประพันธ์ได้รวบรวมเป็นลักษณะอันเฉพาะของ ‘ฮาเราะฮ์’ ด้วย ดังนั้นเมื่อผู้อ่านได้ศึกษานวนิยาย

⁷ Rasheed El-Enany, *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning* (New York : Routledge, 1993), p. 1-11.

ของมะห์ฟูซฉบับภาษาอาหรับและฉบับแปลภาษาอังกฤษก็จะพบสภาพของหาเราะฮ์ในย่าน
ญะมาลียะฮ์อันเป็นความทรงจำในวัยเยาว์ที่ได้รับการบันทึกไว้ในนวนิยาย มะห์ฟูซได้เน้นย้ำถึง
ความสัมพันธ์ของโลกในหาเราะฮ์ หรือถนนในย่านญะมาลียะฮ์เป็นเสมือนแรงบันดาลใจให้แก่งาน
ของตนเอง

With the advancement of age one realizes that his origin is his true
refuge. [...] In the tumult of this strange world, one takes refuge in his childhood,
in the security of his past life. This explains my nostalgia for the hara.⁸

มะห์ฟูซได้กล่าวว่าในยุคก่อนนั้นหาเราะฮ์มีความกลมกลืนกันอย่างลงตัวระหว่างแฟลตที่
อยู่อาศัยของคนจนกับคฤหาสน์ของคหบดี สภาพที่จะพบเห็นได้นั้น คือแฟลตแต่ละยูนิตมีเครื่อง
อำนวยความสะดวกตามความจำเป็นของสมาชิกในครอบครัวตามสถานภาพทางเศรษฐกิจของตน
ในยุคปัจจุบัน หาเราะฮ์ในความทรงจำวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์กลับกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่คน
ยากจนอาศัยอยู่ท่ามกลางที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีฐานะร่ำรวย สิ่งที่มะห์ฟูซได้กล่าวมานั้นปรากฏ
ในนวนิยายเรื่อง *The Day the Leader Was Killed* ซึ่งบอกเล่าความเป็นอยู่ของครอบครัว
มุห์ตะซิมี่ ทุกคนในครอบครัวอาศัยอยู่ในแฟลตเก่าๆ ท่ามกลางบ้านพักอาศัยของคนร่ำรวย ซึ่งจะ
กล่าวถึงในบทต่อไป

ครอบครัวมะห์ฟูซเป็นครอบครัวชนชั้นกลาง บิดาประกอบอาชีพเป็นข้าราชการระดับสูง
ชีวิตในวัยเด็กของเขาจึงมีความสุขและสะดวกสบาย มะห์ฟูซมีพี่น้อง 7 คน เขาเป็นคนที่ 7 หรือคน
สุดท้องของครอบครัว มะห์ฟูซจึงได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากบิดามารดาและพี่น้อง แต่
กระนั้นก็ยังเกิดช่องว่างระหว่างบิดาของเขาเองและพี่น้องของเขา ความสัมพันธ์ของสมาชิกใน
ครอบครัวของมะห์ฟูซในวัยเด็กได้สะท้อนอยู่ในนวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* มะห์ฟูซยอมรับใน
ภายหลังว่าสร้างตัวละครชัยยิด อะหมัด อับดุลญะวาดให้ตรงกับบุคลิกลักษณะของบิดาของเขาซึ่ง
มีอำนาจสูงสุดในบ้าน ชัยยิด อะหมัดเป็นตัวละครที่แสดงถึงอำนาจบิดาธิปไตยในครอบครัวของ
ชาวอียิปต์ซึ่งอาศัยอยู่ชานเมือง ในเรื่องชัยยิด อะหมัดมีนิสัยที่เข้มงวด และเจ้าระเบียบต่อสมาชิก
ทุกคนในบ้าน ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่การตัดสินใจของเขาแต่ผู้เดียว

⁸ Mohamed Salmawy, *Naguib Mahfouz at Sidi Gaber: Reflections of a Nobel Laureate 1994 – 2001* (Cairo: The American University, 2001), p. 2.

I grew up in a stable family. The atmosphere around me was one which inspired the love of parents and family. ... The family was a basic, almost sacred, value of my childhood; I was not one of those who rebelled against their parents or reject their authority.⁹

มะห์ฟูซได้ย้ำแก่ผู้อ่านว่าตนเองเติบโตมาในครอบครัวที่มั่นคง บรรยากาศในครอบครัวอบอุ่นไปด้วยความรักของบิดามารดาแลครอบครัว ตนเองเป็นบุตรที่เชื่อฟังบิดามารดาตลอด สำหรับผู้ประพันธ์ครอบครัวเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต และเป็นสิ่งที่สูงค่ายิ่งในวัยเด็ก เรื่องราวของครอบครัวจึงเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างวรรณคดีผลงาน โดยเฉพาะความรักของบิดามารดาปรากฏในผลงานของมะห์ฟูซเสมอ นวนิยายเรื่อง *Palace walk* จึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับประสบการณ์ในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตรแล้ว ผู้ประพันธ์ยังได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของพี่ชายและน้องชาย (fraternal relationship) ไว้ในนวนิยายเรื่องนี้ด้วย โดยเฉพาะคะมัลซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของผู้ประพันธ์ ในวัย 10 ขวบ ส่วนพี่ชายทั้งสองของเขาคือยาซีน (Yasin) และพะฮัมมี มีอายุที่ต่างกับเขาเป็นสิบๆปี ยาซีนอายุ 21 ปี ส่วนพะฮัมมีอายุ 18 ปี คะดีญะฮ์ (Khadija) และอะอิชะฮ์ (Aisha) ก็มีความแตกต่างกับคะมัลเพราะเธอทั้งสองเป็นผู้หญิงและมีอายุห่างกับคะมัลหลายปี คะดีญะฮ์อายุ 20 ปี ส่วนอะอิชะฮ์อายุ 16 ปี พวกเขาต่างก็สนใจเรื่องความสวยงาม ส่วนพี่ชายก็เรียนอยู่ในระดับที่สูงกว่าเขา ทำให้คะมัลรู้สึกอิจฉาช่องว่างระหว่างเขาและพี่ๆ นั้นมีความแตกต่างกันมาก

Kamal kept looking sadly and jealously at his brother when he was busy reading. This skill furnished Yasin with the key to a magical world. Kamal's inability to read the story by himself vexed him. How sad it made him to have the book in his hand, to be able to turn the pages to his heart's content.¹⁰

⁹ Rasheed El-Enany, *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning* (London and New York : Routledge, 1993), p. 5.

¹⁰ Naguib Mahfouz, *Palace Walk*, trans. William Maynard Hutchins and Olive E. Kenny (London: Black Swan, 1994), pp. 52,53.

ในช่วงวัยเยาว์ขณะที่มะห์ฟูซอายุได้สิบขวบ เขารู้สึกเช่นเดียวกับตัวละคร 'คะมัล' ผู้ประพันธ์กล่าวว่าเขามีความรู้สึกว่าพี่ชายและพี่สาวของเขามีความแตกต่าง พวกเขาทำตัวเหินห่างและไม่มีใครสนใจที่จะเล่นด้วยกับเขาเพราะเขาเป็นเด็ก ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุดในช่วงวัยเด็กคือการมีเพื่อนเล่นนอกร้านที่อยู่ในวัยเดียวกัน

I did not have the kind of brother or sister that I could play with, go out with or confide my secret in. There was between me and them the kind of barrier which existed between a child and his parents. ... Because of this, friendship played a very important role in my life from a very early age. It provided the necessary substitute for the missing fraternity.¹¹

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจก็คือความผูกพันของผู้ประพันธ์กับมารดาที่ค่อนข้างมีความสนิทสนมมากกว่าบิดาของเขาและพี่ๆ มะห์ฟูซกล่าวว่ามารดาของเขามีความเหมือนกับตัวละคร อะมีนะฮ์ (Amina) ในนวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* อยู่บ้างแต่อะมีนะฮ์จะเป็นมารดาที่มีแต่อารมณ์ที่อ่อนแอ และมีแต่ความหวาดกลัว มะห์ฟูซยังกล่าวอีกว่าในช่วงวัยเด็กเขาจำได้ว่ามารดาชอบพาเขาไปเที่ยวชมโบราณสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในไคโร เช่นปิระมิด รูปปั้นสฟิงซ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องมัมมี่ ซึ่งล้วนแต่เป็นแรงบันดาลใจให้กับนวนิยายสามเรื่องแรกของเขา *The Game of Fates*, *Rhodopis* และ *The Struggle of Thebes* ความรู้สึกที่มีต่อมารดานั้นจึงเพิ่มพูนทวีมากยิ่งขึ้นทุกคราวที่ได้ระลึกถึง เช่นเดียวกับที่คะมัลรักมารดาของเขา ทั้งคะมัลและมารดาต่างก็เคารพและชื่นชมในมัสญิดที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเก่าแก่ในย่านญะมาลียะฮ์ เมื่อทั้งสองได้มีโอกาสเยี่ยมชมมัสญิดอัลฮุซัยน์ (al-Husayn) แล้วก็บังเกิดความรู้สึกปีติยินดีเช่นเดียวกัน ความรู้สึกที่ได้ชื่นชมสถานที่อันเป็นที่รักของตัวละครทั้งสองแสดงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดที่มารดามีต่อบุตรชายอย่างแนบแน่นกว่าความสัมพันธ์ระหว่างคะมัลและคนอื่นๆ ในครอบครัว เช่นเดียวกับผู้ประพันธ์ที่มีความรักและชื่นชมมารดาของเขา

การศึกษาของมะห์ฟูซเริ่มต้นขึ้นที่โรงเรียนสอนอัล กุรอาน หรือที่เรียกว่า 'kuttab'(คุตตาบ) คุตตาบเป็นสถานที่ที่ผู้ประพันธ์ศึกษาเกี่ยวกับการศาสนาและวรรณคดีเป็นหลักก่อนที่จะศึกษาใน

¹¹ Rasheed el-Enany, *Naguib Mahfouz the Pursuit of Meaning* (New York : Routledge, 1993).

ระดับประถมศึกษา ผู้ประพันธ์กล่าวโดยสรุปว่าประสบการณ์ใน 'คุดตาบ' นั้นปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่อง *Fountain and Tomb* เรื่องราวส่วนใหญ่จะนำเสนอระบบการศึกษาในโรงเรียน

In addition to his enthusiasm for religious studies, he knew he was not just learning it for himself alone. He would have to repeat what he had grasped to his mother at home, as he had been doing since he was in Qur'anic kindergarten. He would tell her about the lesson and she would review, in the light of this new information, what she had previously learned from her father, a religious scholar trained at al-Azhar mosque university. [...] Then he would teach her the new Qur'an suras she had not previously memorized¹²

การศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาของผู้ประพันธ์ก็นำมาถ่ายทอดในนวนิยายของเขาด้วย เมื่อกล่าวถึงความกระตือรือร้นในการเรียนวิชาศาสนา คะมัลในนวนิยายเรื่อง *Palace Walk* มักจะท่องคัมภีร์อัล-กุรอานกับมารดาของเขาตั้งแต่เขาอยู่ชั้นอนุบาล คะมัลชื่นชมวิชาความรู้ที่มารดาของเขาได้รับมาจากตาของเขาซึ่งเป็นครูสอนศาสนาที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮาร ความรู้ที่กะมัลได้รับในวัยเยาว์มาจากการถ่ายทอดของมารดา ความสัมพันธ์ของกะมัลและมารดามีความใกล้ชิดมากกว่าบุคคลอื่นในครอบครัว คะมัลจึงรักมารดาของเขามาก การศึกษาของกะมัลกับผู้ประพันธ์เริ่มต้นที่บ้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากมารดาซึ่งมีพื้นฐานความรู้ทางศาสนา ผู้ประพันธ์จึงนำเสนอภาพอดีตในวัยเยาว์ผ่านตัวละครเอกในเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดพื้นฐานการศึกษาของประชาชนชาวอียิปต์ในขณะนั้น การศึกษาภาษาอาหรับและความรู้ในคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นระบบการศึกษาหลักของประเทศ และโรงเรียนในเมืองหลวงก็เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่มีนักปราชญ์และผู้รู้อยู่มาก จากการเรียนศาสนาในช่วงวัยเด็กนั่นเองทำให้ผู้ประพันธ์ได้นำมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของประชาชนชาวมุสลิมในประเทศอียิปต์โดยเฉพาะระบบการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการนำเสนอนวนิยายของเขาด้วย

ช่วงเวลาที่มหาอำนาจตะวันตกเข้ามาปกครองประเทศ ระบบการศึกษาดั้งเดิมก็เปลี่ยนไป มีการนำอิทธิพลด้านการศึกษาในระบบของชาวยุโรปเข้ามาประยุกต์ใช้มากขึ้น แต่เดิมโรงเรียนในกรุงไคโรจะมีการเรียนการสอนเฉพาะภาษาอาหรับและคัมภีร์อัล-กุรอาน ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ

¹² Naguib Mahfouz, *Palace Walk*, trans. William Maynard Hutchins and Olive E. Kenny (London: Black Swan, 1994), p. 47.

ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสและอังกฤษเข้ามาเป็นเจ้าอาณานิคมและครอบครองประเทศอียิปต์ก็ทำให้นักเรียนต้องเรียนภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษด้วย

เรื่องราวในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์ทั้งเรื่องภูมิหลังความสัมพันธ์ในครอบครัว และสถานที่ที่ผู้ประพันธ์อาศัยอยู่ในวัยเยาว์นั้นมีความสัมพันธ์กับนวนิยายของเขา เรื่องราวในนวนิยายและชีวิตของผู้ประพันธ์เป็นภาพที่ขนานกันเมื่อได้อ่านนวนิยาย ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าชีวิตและประสบการณ์ในวัยเยาว์ของผู้ประพันธ์มีความสัมพันธ์กับนวนิยายทุกเรื่องที่เขาสร้างขึ้น ในฐานะที่มะห์ฟูซเป็นชาวอียิปต์ผู้หนึ่งและการนำประสบการณ์ส่วนตัวมาถ่ายทอดไว้ในนวนิยายทำให้อ่านเองสามารถนำเสนอเอกลักษณ์ของชาวอียิปต์ได้ดียิ่งขึ้น

ในเรื่อง *Fountain and Tomb* ผู้ประพันธ์ได้บอกกล่าวแก่ผู้อ่านว่าเขาค้นพบ "การอ่าน" เมื่อเขาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อนของเขาคนหนึ่งให้เขายืมหนังสือเกี่ยวกับเรื่องสืบสวน นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเขาก็เริ่มต้นการอ่านหนังสือ จากเรื่องสืบสวนสอบสวนมาเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์และนวนิยายแนวผจญภัย หนังสือส่วนใหญ่ที่เขาได้อ่านนั้นส่วนใหญ่จะเป็นงานแปลจากภาษาอังกฤษสู่ภาษาอาหรับ นวนิยายเล่มแรกที่เขาได้อ่านเป็นของเซอร์ วอลเตอร์ สกอตต์ (Sir Walter Scott) และเซอร์เฮนรี แฮกการ์ด (Sir Henry Rider Haggard) มะห์ฟูซ เริ่มต้นการเขียนเมื่อเขาอยู่ในระดับประถมศึกษา ในช่วงวันหยุดเขาได้นำเรื่องราวที่ได้อ่านกลับมาเรียบเรียงใหม่และเพิ่มเติมชีวิตส่วนตัวในงานเขียนของเขา ผู้ประพันธ์ได้พัฒนารูปแบบงานเขียนของตนเองเมื่อย่างเข้าสู่วัยรุ่น เขาค้นพบหนังสือของ มุศฎอฟา อัลมันพะลุติ (Mutafa al-Manfaluti) กวีชาวอียิปต์ผู้ประพันธ์บทร้อยแก้วที่ให้ความรู้สึกที่อ่อนไหว และผู้ประพันธ์ก็ได้รับอิทธิพลจากงานรูปแบบนี้ ต่อมาเขาก็ได้พัฒนาการอ่านของเขาในระดับที่สูงขึ้น เขาได้กล่าวถึงนักเขียนชาวอียิปต์ที่ชื่นชอบหลายท่านได้แก่ ฎอฮา หุซัยน์ (Taha Husayn) มุฮัมหมัด หุซัยน์ ฮัยคัล เตอาฟีก อัลหะกีม (Tawfiq al-Hakim) เป็นต้น ผู้ประพันธ์ยอมรับว่าเขาเป็นหนึ่งในบุคคลเหล่านี้ที่ได้ปลดปล่อยเขาจากขนบทางวรรณศิลป์ดั้งเดิม หรือ วรรณคดีคลาสสิกอาหรับและเป็นต้นแบบของการอ่านเรื่องสั้น นวนิยายและบทละครสมัยใหม่ของผู้ประพันธ์ในขณะนั้น มะห์ฟูซประทับใจงานเขียนของฎอฮา หุซัยน์มากเพราะเขาได้นำเสนอเรื่องราวทางศาสนาและวรรณคดีควบคู่กันไปกับเรื่องราวของการเมือง ผู้ประพันธ์ยอมรับว่าการได้อ่านหนังสือเป็นเสมือนพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ และสามารถยกระดับความคิดและเหตุผลให้อยู่เหนือขนบดั้งเดิมได้ แรงบันดาลใจดังกล่าวที่ผู้ประพันธ์ได้กล่าวมาแล้วนั้นได้ปรากฏอยู่ในงานเขียนทุกเล่มของเขาและเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อ่านโดยทั่วไป นอกจากฎอฮา หุซัยน์แล้วยังมีนักเขียนอีกสองท่าน

คือซาลามะฮ์ มูซา (Salama Musa) และอับบาส มะห์มูด อัลอักกอด (Abbas Mahmud al-Aqqad) ซาลามะฮ์ มูซาเป็นนักเขียนที่ศึกษาแนวคิดทางโลก เขายังเป็นนักสังคมนิยมและนักคิดในลัทธิวิวัฒนาการนิยมที่มะห์ฟูซได้นำมาเป็นแบบอย่างในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่อง *The Game of Fates* และ นวนิยายเรื่อง *Sugar Street* ซึ่งปรากฏในตัวละครที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างเช่น อะหมัด อิบรอฮีม เซากัต (Ahmad Ibrahim Shawkat) นักเขียนอีกท่านหนึ่งคืออับบาส มะห์มูด อัลอักกอด เป็นผู้ที่ศึกษาปรัชญาเกี่ยวกับลัทธิที่เชื่อว่าความงามเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับปรัชญาด้านอื่นๆ อีกมาก แนวคิดของอับบาสเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการศึกษาต่อปริญญาตรีทางด้านปรัชญาของผู้ประพันธ์ มะห์ฟูซนำเสนอความขัดแย้งระหว่างบิดาและตัวเขาในเรื่องการศึกษาซึ่งผู้ประพันธ์ก็ได้นำเสนอไว้ในนวนิยายเรื่อง *Palace Desire* อันเป็นฉากสำคัญระหว่างคะมัลและบิดาที่มีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องการเข้าศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัยครูแทนที่คะมัลจะศึกษาต่อด้านกฎหมาย

ทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นการศึกษาทางด้านปรัชญาและแนวคิดของตะวันตกที่มะห์ฟูซได้อุทิศให้กับนวนิยายของเขาเอง และในขณะเดียวกันการศึกษานวนิยายของนักเขียนชาวยุโรปและนักเขียนชาวตะวันตกท่านอื่นๆ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานเขียนที่มีกลิ่นอายของจารีตดั้งเดิม (ตะวันออก) สู่ความทันสมัยของตะวันตกซึ่งปรากฏชัดในคำบอกเล่าของนักวิจารณ์หลายๆ ท่านอาทิ ญะมาล อัลกิทานี (Jamal al-Ghitani) นักวิจารณ์ชาวอียิปต์ซึ่งสัมภาษณ์มะห์ฟูซไว้ดังนี้

The writers who influenced me are the ones I like. I liked Tolstoy and Dostoevsky and Maupassant...of modern writers I liked Proust and Kafka. As Joyce ... he was just a writer that you had to read ... Ulysses was a terrible novel, but it created a trend. ... [...] In American literature I rate Melville's Moby Dick among the world's greatest novels if not the greatest. Out of Hemingway's work I only liked The Old Man and the Sea. His other work left me surprised at the fame he has acquired. [...] In poetry I was fascinated by Shakespeare, Tagore and Hafiz Shirazi; they are the closest poets to my soul. [...]

I got to know realism through contemporary writers like Galsworthy, Aldous Huxley and D.H. Lawrence. After these I was no longer able to read Dickens. Nor was I able to read Balzac having already Flaubert and Stendhal.¹³

ผู้ประพันธ์ได้อธิบายว่าตนเองรู้สึกชื่นชมงานของนักเขียนชาวยุโรปและนักเขียนชาวตะวันตก อย่างไรก็ตามเขาก็ยังชื่นชมปราชญ์ตะวันออกเช่นระพินทรนาฎ ฐากูร และฮาฟิซ ซิราซีด้วย นักเขียนส่วนใหญ่ที่ผู้ประพันธ์กล่าวมาทั้งหมดนั้นล้วนเป็นกวีเอกคนสำคัญของโลกที่ผู้ประพันธ์เห็นว่าพวกเขาเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานของตน ผู้ประพันธ์กล่าวว่าตนเองชื่นชอบนักเขียนแนวสังคมนิยมและได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในนวนิยาย เช่น นวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* ส่วนใหญ่แล้วเขาจะให้ความสำคัญในเรื่องของความเป็นจริงของสังคมและการเมืองที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมมนุษย์ การสร้างสรรค์ผลงานของผู้ประพันธ์ในช่วงนี้ปรากฏการผสมผสานระหว่างความเป็นตะวันตกและตะวันออก ทั้งนี้เนื่องมาจากการศึกษาในวัยเด็กที่ผู้ประพันธ์ได้ศึกษาทางด้านภาษา วรรณคดีทั้งตะวันออกและตะวันตก ในบทสัมภาษณ์ของหนังสือเรื่อง *The Future of Culture in Egypt* มะห์ฟูซชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมของตะวันตกและอียิปต์นั้นต่างก็มีรากเหง้าและพื้นฐานที่มาจากแหล่งเดียวกัน กล่าวคือ องค์ความรู้ทั้งหมดมาจากแนวคิดทางศาสนามีพื้นฐานอยู่บนจริยธรรมและหลักการมาจากพระคัมภีร์

Our culture is very close to European culture. This is because they both are based on common foundations. For its part, European culture is based on both the moral principles of the Bible and the modern science inherited from Greeks. The same is also true of Arabic culture, the difference between the Bible and the Qur'an being here of no consequence as the latter maintains that it embraces both the Bible and the Gospels. The moral values are thus the same. As for the Greeks, we know that the Arabs translated the Greeks and studied them. ... Both our culture and that of the West belong in fact to one family.¹⁴

¹³ Rasheed el-Enany, *Naguib Mahfouz the Pursuit of Meaning* (New York : Routledge, 1993), p. 17.

¹⁴ Ibid., pp. 21-22.

มะห์ฟูซกล่าวว่าวัฒนธรรมของชาวยุโรปมิได้มีความแตกต่างกับวัฒนธรรมของชาวอาหรับ ทั้งสองวัฒนธรรมต่างก็มีพื้นฐานของหลักจริยธรรมเดียวกัน มะห์ฟูซพยายามชี้ให้เห็นว่าการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์มีอาจแบ่งแยกความเป็นชาติพันธุ์อย่างชัดเจนได้ หากทุกคนยอมรับในประเด็นดังกล่าวย่อมจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

นวนิยายของนะฎิบ มะห์ฟูซเป็นที่ประจักษ์ชัดในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและสังคม อียิปต์ที่น่าประทับใจ การนำเสนอช่วงชีวิตในวัยเยาว์ ทำให้มะห์ฟูซกลายเป็นชนร่วมสมัยตลอดจนการศึกษาค้นคว้าเพิ่มพูนความรู้ใหม่ๆ ทำให้นวนิยายของเขาได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น เมื่อมะห์ฟูซนำรูปแบบนวนิยายแนวสังคมนิยมมาพัฒนารูปแบบของนวนิยายอาหรับแบบเดิมจนค้นพบรูปแบบการเขียนที่เป็นของตนเอง ยิ่งทำให้ผลงานของเขามีอรรถรสในการอ่านและชวนให้ติดตามยิ่งขึ้น นอกจากนี้มะห์ฟูซยังเป็นต้นแบบให้กับนักเขียนนวนิยายอาหรับรุ่นใหม่ให้พัฒนางานเขียนของตนเองให้ทันสมัยมากขึ้นอีกด้วย

2.3 นะฎิบ มะห์ฟูซกับนวนิยายอิงประวัติศาสตร์

มะห์ฟูซยังได้รับการยอมรับและกล่าวถึงในฐานะนักเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชาวอียิปต์ผู้หนึ่งที่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ผสมผสานกับความเป็นนวนิยายได้อย่างลงตัว โดยเฉพาะการศึกษาผลงานของมะห์ฟูซในนวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* เรื่องราวของนวนิยายที่เล่าเรื่องตามลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์และนำเสนอภาพสังคมอียิปต์ในช่วงเวลาที่ยาวนานกว่า 60 ปีได้อย่างสมจริง

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ คือรูปแบบของนวนิยายที่เล่าเรื่องโดยการนำประวัติศาสตร์มาสร้างใหม่ หรือนำมาสร้างสรรค์อย่างมีจินตนาการ สร้างสรรค์บรรยากาศ ตัวละคร สถานที่ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายที่ดูสมจริง ผู้ประพันธ์ต้องศึกษาค้นคว้าในเรื่องของประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงก่อนที่จะนำมาสร้างเป็นนวนิยาย¹⁵ ในปีค.ศ. 1814 เซอร์ วอลเตอร์ สกอตต์ได้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง *Waverly* หรือ *Tis Sixty Years Since* ตีพิมพ์ในปีค.ศ.1814 ซึ่งเป็นหนึ่งในนวนิยายจำนวนหลายเรื่องของเขา เซอร์ วอลเตอร์ สกอตต์กลายเป็นแบบอย่างให้แก่บรรดานักเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของอังกฤษและยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 เซอร์ วอลเตอร์ สกอตต์เป็น

¹⁵Wikipedia.2006. *Historical Novels* [online]. Available from:

http://en.wikipedia.org/wiki/Historical_novels [2006. March 29]

นักประพันธ์ผู้มีความสามารถที่จะนำประวัติศาสตร์ของอังกฤษและสกอตแลนด์ขึ้นมาสู่ความมีชีวิตชีวา ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอเรื่องภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และบรรยากาศของสิ่งที่ผ่านไป แล้วนำกลับมาเล่าใหม่ให้กลับมาสู่จินตนาการของผู้อ่านอีกครั้ง¹⁶ ผู้ประพันธ์ศึกษาและทำความเข้าใจถึงผลแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการดำเนินชีวิตของบุคคลธรรมดาสามัญโดยการนำสิ่งต่างๆที่ผ่านมาแล้วมาสร้างขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของนวนิยายอังกฤษ นวนิยายที่สร้างชื่อและเป็นแม่แบบให้กับนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ยุโรปคือ นวนิยายเรื่อง *Waverly* มีการตีพิมพ์นวนิยายเรื่องนี้หลายครั้งและเป็นที่ยอมรับในหมู่อ่านทั่วโลก¹⁷

นะฎิบ มะห์ฟูซได้รับแรงบันดาลใจจากการอ่านนวนิยายของนักประพันธ์ชาวอังกฤษและนักเขียนชาวยุโรปอีกหลายท่าน ในปีค.ศ. 1939 เขาได้แต่งนวนิยายเล่มแรกชื่อว่า *Abath al Aqdar* (*Absurd Fates*) และได้ตีพิมพ์นวนิยายออกมาอีกสองเล่มด้วยกันซึ่งเป็นงานเขียนประเภทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์อียิปต์โบราณยุคสมัยฟาโรห์จนกระทั่งอียิปต์ในยุคปัจจุบัน มะห์ฟูซชื่นชอบนวนิยายอิงประวัติศาสตร์มาตั้งแต่เขาเรียนหนังสือตอนชั้นมัธยม ซึ่งเขาได้ศึกษางานของเซอร์วอลเตอร์ สกอตต์ เรื่อง *Ivanhoe* ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจและเป็นต้นแบบของการเขียนนวนิยายของเขา ดังนั้นนวนิยายในช่วงต้นของผู้ประพันธ์จึงมักจะเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์สะท้อนภาพอียิปต์ในยุคโบราณ (Pharonic period) นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของมะห์ฟูซมีกลิ่นอายของนวนิยายโรแมนติกอีกทั้งได้เปิดประเด็นเรื่องชาตินิยมและประวัติศาสตร์ที่กำลังถูกลืมเลือนตามแบบของสกอตต์ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของมะห์ฟูซยังนำเสนอภาพของอดีตและปัจจุบันอันแสดงอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์และชนชาติที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่และยาวนานนับพันปี เนื้อหาในงานของเขาปรากฏเรื่องราวของการแสวงหาอิสรภาพ การตระหนักในความเป็นปัจเจกบุคคล และบทบาทของตนเองในสังคม

มะห์ฟูซนำประวัติศาสตร์อียิปต์ในช่วงการตกเป็นอาณานิคมและยุคหลังได้รับอิสรภาพนำมาเล่าใหม่ในมิติของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ผู้ประพันธ์วางโครงเรื่องของนวนิยายตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้นจริงทางประวัติศาสตร์ ผู้ประพันธ์นำเสนอสภาพของกรุงไคโรซึ่งก่อกำเนิดมาจากช่วงชีวิตในวัยเยาว์ของตนเอง มะห์ฟูซถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงกลิ่นอายของย่านเก่าแก่ในกรุง

¹⁶ James P. Draper, editor, *World Literature Criticism 1500 to the Present*, vol. 5 (Detroit and London: Gale Research Inc., 1992), p. 3101 – 3118.

¹⁷ J.A. Cuddon, *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, revised by C.E. Preston (London: Penguin Book, 1998), p.383-384.

โคโรที่เต็มไปด้วยย่านการค้า ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์มากมาย และบรรดาผู้คนที่ใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ของประเทศที่กำลังถูกภัยจากภายนอกประเทศคุกคาม กล่าวคือสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและสอง นวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* มีความโดดเด่นที่การนำฉากของชุมชนในอดีต เช่น ญะมาลียะฮ์และอับบาซียะฮ์ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและความทรงจำของชนรุ่นก่อนและไม่ปรากฏในแผนที่ของกรุงโคโรในปัจจุบันแล้ว มาสร้างสรรค้ให้ความทรงจำเหล่านั้นมีชีวิตขึ้นอีกครั้ง เรื่องราวทั้งหมดของนวนิยายซึ่งมีทั้งหมด 3 ภาค ได้แก่ *Palace Walk*, *Palace Desire* และ *Sugar Street* จึงดำเนินเรื่องในกรุงโคโรแทบทั้งสิ้น

นอกจากการใช้รูปแบบนวนิยายอิงประวัติศาสตร์มาใช้ในการประพันธ์นวนิยายแล้ว มะห์ฟูซยังอาศัยรูปแบบการเล่าเรื่องของนวนิยายแบบ *Saga novel* ซึ่งเป็นรูปแบบนวนิยายที่ใช้เล่าเรื่องราวของวีรบุรุษและครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ *Saga* มีต้นกำเนิดมาจากนวนิยายมุขปาถะของชาวไอซ์แลนด์นอร์เวย์และชาวสแกนดิเนเวียเช่นบทร้อยกรองที่บอกเล่าความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์และนักบวชของชนเผ่าที่เป็นวีรบุรุษและมีบทบาทสำคัญในท้องถิ่น¹⁸

นะฎิบ มะห์ฟูซนำรูปแบบของนวนิยายซากะมาใช้เพื่อนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับครอบครัวชนชั้นกลางในกรุงโคโร จุดศูนย์กลางของการเล่าเรื่องจึงอยู่ที่ครอบครัวอับดุล ญะวาดทั้ง 3 รุ่น ได้แก่ ชัยยิด อะหมัด อับดุลญะวาด คะมัลและยาซีน ตลอดจนอะหมัด อิบรอฮีม เขากัดและอับดุลมุโนม เขากัดด้วย นอกจากนี้ยังทำให้นวนิยายของมะห์ฟูซมีความต่อเนื่องกันตลอดทั้ง 3 เล่ม มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามความเป็นจริง

ดังนั้นเมื่อศึกษารูปแบบการเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของมะห์ฟูซแล้ว เขาได้ใช้มุมมองการเล่าเรื่องโดยนำเสนอชีวิตของครอบครัวอับดุลญะวาดทั้ง 3 รุ่นอายุเพื่อเชื่อมต่อกับนวนิยายที่เกิดขึ้นต่างยุคร้อยเรียงเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์และลงตัวในแบบฉบับของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่น่าติดตามอ่านยิ่ง

¹⁸ Ibid., p.776 -777.